

הים התיכון לצי הסובייטי -

שדה ציד או בור קבר ?

פאולו פנוני

אחיזה סובייטית בים התיכון — שלבים בהתגשמותה של שאיפה

במשך כל המאה ה-19 שאפה רוסיה הצארית לבסס את עצמה כמ- עצמה ים תיכונית, אולם מאמצייה להשיג יעד זה הושמו לעל משתי סיבות: שליטתה של האימפריה העות'מאנית במצרי הבוספורוס והדרדנלים והתנגדותן העקבית של בריטניה וצרפת להתפשטות רוסית זו.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה הסירו אמנם בריטניה וצרפת את התנגדותן להשתלטותה של רוסיה על אזור המצרים, משום שזו האחרונה לחמה לצדן, אולם הבולשביקים, שתפסו את השלטון במדינה ב-1917, חתמו על שלום נפרד עם גרמניה, ובכך גם ויתרו על המצרים. בשנים שלאחר המהפכה עסקה ברה"מ בעיקר בבעיות פנים, ונמנעה מלפזר את מאמצייה בהרפתקאות שמחוץ לגבולה; יתר-על-כן, יש להניח, שאף אם הייתה מעוניינת לפעול בכיוון זה, לא היה הדבר עולה בידה עקב חולשתו הרבה של צייה.

מצב עניינים זה השתנה תכלית השינוי עם תום מלחמת העולם השנייה, ממנה יצאה ברה"מ כמעצמה עולמית. שינוי קיצוני זה במעמדה הביא בין היתר, להתעניינותה המחודשת באגן הים התיכון, מפנה שעל רקעו יש להבין את מאמצייה להשיג בסיסים ימיים בסיציליה, ואת תמיכתה

כיום יש להתחשב בנוכחות הימית הסובייטית בים התיכון בכל הערכת מצב פוליטית ואסטרטגית הנוגעת לזירת המזרח התיכון. יחד עם זאת יש להודות, שבשנים האחרונות ניכרה מגמה להגזים ביכולתו המבצעית של הצי הסובייטי בזירת הים התיכון — מגמה אשר דומה כי נבעה יותר משיקולים פוליטיים או תקציביים (של ציים ששאפו להגדיל חלקם בתקציבי הביטחון), מאשר מהערכת מצב טקטית ואסטרטגית מפוכחת.

במוקד מאמר זה ניצבת השאלה: האכן מהווה הכוח הימי הסובייטי בים התיכון יריב שקול או אף עדיף לכוח המשולב של הצי השישי האמריקני וצויהן של מדינות נאט"ו? ננסה לענות על שאלה זו בעקיפין, באמצעות סקירת הבעיות אשר עמן צפויים הסובייטים להתמודד במקרה שתפרוץ מלחמה.

* מומחה בנושא הצי הסובייטי. פורסם ב: AVIATION & MARINE INTERNATIONAL - December 1978. אין מאמר זה משקף אלא את עמדת המחבר. המערכת נכונה לפרסם השגות ענייניות שתתייחסנה לנושא הנדון.

מפה מס' 1

על משימתם של המטוסים ומכשירי הֶרְדָּאר מקלה העובדה, שכל כוח סובייטי הנע מערבה חייב לעבור דרך מצרי סיציליה, כאשר לפני הכוח המצליח להתגבר על מכשול זה, עוד נכון הקושי לעבור גם במונתיים הצרים של הים התיכון, הנמצאים בין סרדיניה ותוניסיה. מכאן ניתן להסיק, שהמשימה לתקוף את נושאות המטוסים האמריקניות לא תוטל על אניות השטח הסובייטיות, אלא, קרוב לוודאי, על הצוללות הסובייטיות. אולם גם במקרה כזה יעמדו המתכננים הסובייטים בפני בעיות קשות.

ברשותה של ברה"מ רק צוללות מועטות עליהן ניתן להטיל משימה שכזו. מאחר שצוללות גרעיניות נושאות טילים בליסטיים (SSBN) יופנו ודאי למשימות חשובות יותר, לא יונתרו בידי הסובייטים אלא צוללות דיזל וצוללות המונעות בכוח גרעיני. לצוללות הדיזל אין כל סיכוי לבצע משימת תקיפה בהצלחה. צוללות מסוג "רומאו" לא תוכלנה בשום פנים להתקרב לנושאת מטוסים אמריקנית עד כדי טווח יעיל של הטורפדות שלהן. כמו־כן אין להניח, שהסובייטים יעשו שימוש למשימה זו בצוללות הגרעיניות (SSN) מדגמי "ויקטור" ו"נובמבר" ישכן הן יופעלו אך ורק נגד הצוללות הגרעיניות האמריקניות נושאות הטילים הבליסטיים.

נותרו אפוא רק שני דגמי צוללות גרעיניות, אשר עליהן עשויים הסובייטים להטיל משימה זו — "אָקוּ" ו"צ'רלי". צוללות אלה מצוידות בטילים גרעיניים לטווח בינוני, אולם לצוללת "אקו" יכולת הישרדות קטנה, משום שביכולתה לשגר את טילי היסעים שלה מסוג "SS-N3-שְדוּק" רק כשהיא נמצאת על פני המים. זו מגרעת חמורה, המאפילה על איכותם הגבוהה של טיליה, המצטיינים בטווח בן 170 מילין. לצי הסובייטי יש אמנם 28 צוללות מדגם "אקו" ו־16 צוללות מדגם "ג'וליאַט" (המונעות במנועי דיזל) אך השאלה היא: האם מהווה אבדן צוללת אחת או יותר מדגם "אקו" מחיר שכדאי לשלמו עבור הטבעתה האפשרית של נושאת מטוסים.

תיאורטית, יש לצוללות המודרניות למדי מדגם "צ'רלי" סיכוי טוב יותר לתקוף בהצלחה נושאות מטוסים, מאשר לצוללות המיושנות יותר מדגם "אקו". לצוללות מדגם "צ'רלי" מאפיינים אחדים העושים אותן לכוח איכותי יוצא דופן במסגרת הצי הסובייטי. עם אלה ניתן למנות: יכולת שיוט תת־מימית במהירות העולה על 25 קשר, מנוע שקט ביותר, ומעל לכל — יכולת לשגר את טילי "SS-N7" בעת צלילה. על־פי הסברה מגיע טווח טילים אלה ל־27 מילין, טווח מרשים למדי בהתחשב ביכולתה של הצוללת להתקרב ליעדה עד טווח שיגור הטילים בלי שתתגלה, ובלי שתאלץ לעלות על פני המים כדי לבצע את הירי.

למרות התנאים הפיזיקליים והכימיים המיוחדים השוררים בים התיכון, המקשים על הפעלת צוללות, ולמרות העובדה שבמקרה של מלחמה יפעיל המערב כלי טיס רבים ללחמה נגד צוללות (ביכולתו של הצי

במרד הקומוניסטי ביוון ובכינונה של מדינה יהודית בארץ ישראל. לפני מלחמת העולם השנייה הוכשלו כל מאמצי ברה"מ לבסס את נוכחותה בים התיכון על־ידי מדינות המערב האירופיות, אולם לאחר הייתה זו ארה"ב, ולא בריטניה, שמילאה את התפקיד המרכזי בסיכול ההתפשטות הרוסית דרומה. נוכחותה של ארה"ב בים התיכון, שהחלה במלחמת העולם השנייה, התעצמה בסוף שנות ה־40, משהודתה בריטניה שאין בכוחה לשמור על האינטרסים של המערב באזור זה, וביקשה מארה"ב, שזו תיטול על עצמה מחויבות לשמירתם.

הישגיו של המערב לא החזיקו מעמד זמן רב, ובראשית שנות ה־60 ניתן היה להבחין בהתחזקות נוכחותה הימית של ברה"מ בים התיכון, למרות אירציופותה. שני גורמים הביאו לתמורה זו: התעצמותו של הצי הסובייטי והראדיקליזציה בעולם הערבי, שהביאה להתקרבותן של מדינות כמצרים וסוריה לגוש המזרחי. בשלב זה מלאו שני התנאים שמנעו עד אז את הפיכתה של ברה"מ למעצמה ימית בים התיכון: צי מודרני ובסיסים ימיים קבועים.

מלחמת ששת הימים, שבמהלכה ריכזו האמריקנים כוח ימי חזק באגן המזרחי של הים התיכון, הוכיחה לסובייטים, שאין הם יכולים עוד להסתפק בנוכחות בלתי קבועה באזור, אם רוצים הם לשמור על מעמדם בקרב מדינות החסות שלהם ובעקבות זאת מיהרו אלה ליצור כוח קבע בים התיכון. מאז עברו אמנם על הצי הסובייטי בים התיכון תנודות מבחינת סדר גודלו, בין היתר כתוצאה משינויים בנסיבות הפוליטיות באזור, אולם שוב לא התהווה מצב של אי־נוכחות סובייטית כלשהי בים זה.

נעבור עתה לסקירת הבעיות בהן צפוי הצי הסובייטי להיתקל לכשתפרוץ מלחמה בים התיכון.

האיום האווירי מצד נושאות המטוסים

האיום החמור ביותר נשקף לצי הסובייטי ממטוסיו של המערב, הן אלה שעל נושאות מטוסים והן אלה המוצבים בבסיסי אוויר על היבשה.

אנו נדון רק ביכולתן המבצעית של שתי נושאות המטוסים של הצי השישי, שכן צרפת (המדינה היחידה שלרשותה נושאות מטוסים) עשויה להחליט להפעיל את כוחה זה באוקיינוס האטלנטי או במשימות שאינן קשורות לפעילות נגד הצי הסובייטי, כגון ליווי שיירות.

הסברה הכללית היא, שעם פרוץ מלחמה ייסוגו נושאות המטוסים האמריקניות לאגן המערבי של הים התיכון, כדי שיוכלו להתגונן בפני האיום הנשקף להן מאניות השטח הסובייטיות. אין זה סביר שמפקדי הצי הסובייטי ישלחו משחתות טילים מסוג "קרטסה" או "קונדה" מערבה נגד מטרות אלה, העוללות לפגוע בהן מטווח העולה בהרבה על הטווח המרבי של טילי היסעים הסובייטיים, שהוא ככל הנראה כ־300 מילין. הפעלת משחתות טילים נגד נושאות מטוסים תהיה מעשה התאבדות או טירוף שאין להעלותו כלל על הדעת.

מפה מס' 1 מראה, שנושאת מטוסים אמריקנית המתמקמת באזור האיים הבלאריים, יכולה לפגוע בכל אנייה סובייטית העוברת את כף בלנקו (צפון תוניסיה מול סרדיניה), באמצעות כל סוג מטוס המוצב עליה.

יש להדגיש, שמאז מערכת קוראליסי לא אֶפְשֶׁר הצי האמריקני לאויבים להתקרב לאניותיו לטווח שלמטה מ־100-150 מילין. (להוציא המערכה במצר לִיטָה שהיא בבחינת יוצא מן הכלל.) ואכן, ניתן לבטל כליל את האפשרות שאנייה סובייטית כלשהי תצליח להתקרב עד כדי 150 מילין מכוח משימה אמריקני. (הוא הטווח האופטימלי של טילי היסעים הסובייטיים.) כל אנייה סובייטית הקרבה לאניות האמריקניות בטווח זה צפויה להתגלות מיד על־ידי מטוסי סיור, המוצבים על נושאות המטוסים ובבסיסים היבשתיים, וכן על־ידי מכשירי רָדָאר, המוצבים על האניות ולאורך החופים.

ה"SA-N4" הנו על-פי הערכה, טיל בעל מערכת נ"מ מעולה להגנה נקודתית, אשר ניתן להשוותה להגמים מערביים מקבילים.

נוסף לטילים נ"מ מצוידות האניות הסובייטיות גם בתוחמים נ"מ בקטרים של 30, 57, 76, ו-100 מ"מ, הידועים בטיב ביצועיהם. אולם בעילוחן הגבוהה של מערכות נ"מ אלה אין די בהיעדר סיוע אווירי ישיר עתידים המטוסים המערביים המוצבים בבסיסים יבשתיים לסכן את הצי הסובייטי, גם אם יהיו צוותיהם של מטוסים אלה בלחי מנוסים בלחמה באניות. ב"קייב" ובאחיותיה ודאי שאי אפשר לראות נושאות מטוסים רגילות. את מטוסי ה"יאק-36-פורגר" המוצבים עליהם, ניתן להפעיל לכל היותר נגד ספינות טילים, אך ודאי שלא במשימות יירוט. לבסוף יש לזכור, שמוסקבה אינה יכולה לסמוך על בעלות בריחה באזור. מאחר שאלה לא תסתכנה לתת לה בסיסי אוויר, מהם תוכל להגן על צייה, לפני שתצליח להוציא את נושאות המטוסים האמריקניות מכלל פעולה בעזרת הצוללות הגרעיניות שלה, ותכבוש פיזית את שדות התעופה המערביים, בהם מרוכזים מטוסים העשויים לפעול נגד הצי שלה.

ניתן אמנם לטעון, שמדינה כלוב עלולה להעמיד בסיסי ים ואוויר לרשות הסובייטים. יחד עם זאת יש לזכור, שמשטר כמו זה השולט בלוב עשוי להיות לברכה בעתות שלום, כאשר הנדרש ממנו מצטמצם בעיקר בתמיכה מדינית, אך הסתמכות עליו בעתות מלחמה יכולה להביא נזקים יותר מאשר רווח. אין זה סביר שהרוסים, המכלילים את מעשיהם בפרגמטיות רבה, יהיו בעלי חשיבה כה פשטנית ויטלו על עצמם סיכונים כאלה.

הדברים שנאמרו עד כה עלולים ליצור רושם שאין לצי הסובייטי כל סיכוי להתמודד בהצלחה באיום הנשקף לו מן האוויר — יהיה מקורו אשר יהיה. אולם חשוב לזכור, שבמלחמה פועלים משתנים בלתי תלויים רבים, אשר יש להביאם בחשבון. לדוגמה, ייתכן בהחלט שצוללת קונבנציונאלית תצליח להטביע נושאת מטוסים. יתר-על-כן, כפי שהדברים נראים היום, הרבה מן התסריטים האפשריים שהועלו לעיל אינם אלא בבחינת ספקולציות. לדוגמה, קשה לחזות כיצד אפשר יהיה להפעיל את חיל האוויר האיטלקי בלחמה ימית, בשעה שבכל דרומה של איטליה ישנה רק יחידת בקרה אחת להנחיית מטוסי קרב.

איום הצוללות

נוסף לכוח האווירי, העשוי, כאמור, להיות איום חמור לצי הסובייטי, יש לנאט"ו אפשרויות אופנסיות נוספות, ביניהן — הצוללות. אנו נגביל את דיוננו לצוללות המונעות בכוח דיזל-חשמלי, משום

האיטלקי לבדו להפעיל לא פחות מ-90 מטוסים ללחמה נגד צוללות במצר סיציליה ובמצר שבין כף טאולדה וכף בלנקו) — ניתן היה לראות בצוללות מדגם "צ'רלי" את מערכת הנשק האידיאלית ללחמה בנושאות מטוסים, לולי היה מספרן כה מועט. כיום משרתות רק 12 צוללות מדגם זה, ומשמעות הדבר היא, שרק 6-8 מהן הינן מבצעיות. מכאן שלאחר הכל לא צפויה אף לצוללת מדגם "צ'רלי" יכולת הישרדות גבוהה.

יתר-על-כן, גם אם יצליחו הצוללות הסובייטיות להטביע את שתי נושאות המטוסים האמריקניות, תישקף עדיין לצי הסובייטי סכנה ממטוסים המוצבים בבסיסים יבשתיים.

סכנת המטוסים שבבסיסים היבשתיים

לכאורה, לא נשקפת לצי הסובייטי בים התיכון סכנה חמורה ממטוסי ברית נאט"ו המוצבים בבסיסים יבשתיים, שכן במקרה של מלחמה כוללת (קשה להעלות על הדעת מלחמה המוגבלת רק לאזור הים התיכון). יידרשו מטוסים אלה למלא משימות דחופות הרבה יותר בשדות הקרב של אירופה. אולם אם נביא בחשבון את שלוש מדינות "הקו השני" (צרפת, איטליה וישראל), יתברר לנו, שיש ביכולת מטוסי ברית נאט"ו לכסות במשולב את כל אזור הים התיכון. עובדה זו מצטיירת בבירור במפה מס' 2.

בנקודה זו עלינו לסטות מעט מהנושא המרכזי ולדון בהגנה נ"מ של האניות הסובייטיות. ברשותו של הצי הסובייטי שלושה סוגי טילים נ"מ: "SA-N1 גוא", "SA-N3 גובלט" ו"SA-N4".

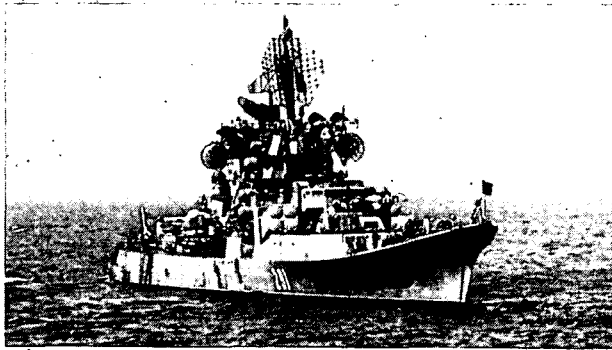
ה"SA-N1 גוא" הותאם לרוב הספינות הסובייטיות, והוא מצוי כיום בשירות בהיקף נרחב. טווח פעולתו — כ-12 אלף מטר, הוא נורה ממשגרים מיוצבים, וסייג הרום שלו הינו 15 אלף מטר. נראה אפוא שאין זו מערכת נשק איכותית במיוחד, ומכאן יש להניח, שעבור מטוסי התקיפה של נאט"ו, המצוידים בטילי אוויר-שטח (כדוגמת "פֶּרְטָא" האיטלקי ו"מרטל" ו"AS-39" הצרפתיים) לא יהווה טיל זה מכשול שאין להתגבר עליו.

ה"SA-N3 גובלט" חדש יותר מה"גוא", ועל פי הסברה הרווחת אף מתוחכם ממנו. (למרות שאין במערב כמעט פרטים אודותיו.) טיל זה יוצא דופן בממדיו, הקרובים יותר לאלה של טילים נ"מ להגנה נקודתית, מאשר לאלה של טילים נ"מ לטווח בינוני*.

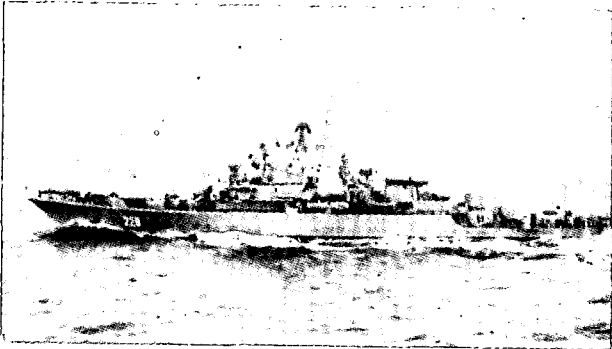
* בהגו להבחין בין טילים נ"מ הנועדים להגן על נקודה ספציפית, לבין טילים נ"מ הנועדים לשמור על שמים נקיים מעל למרחב מסוים. הטילים מן הסוג הראשון קטנים יותר ובעלי טווח קצר יחסית (לדוגמה: טילים נ"מ אישיים).

מפה מס' 2

משחתת טילים מדגם "קרסטטה-2"

משחתת טילים מדגם "קריבק"

התיכון. כבר הזכרנו מקצת קשיים אלה, הנעוצים באוקיינוגרפיה המיוחדת של הים התיכון, אך נוסף לכך יש להדגיש, שממדיו המצומצמים של ים זה מכבידים על פעולותיהן של צוללות גדולות, כפי שהוכח כבר בירור במהלך מלחמת העולם השנייה. בין השנים 1940-1943 איבדו הבריטים מספר רב של צוללות בעלות טווח ארוך, משום שהתקשו מאוד להסתירן. ניתן אמנם לטעון, שמאז מלחמת העולם השנייה השתפרו הצוללות לבלי הכר, וכי קשה יותר לאתרן כיום מאשר בעבר, אולם על כך ניתן להשיב, שהציוד לגילוי צוללות התקדם אף הוא: ואם עלה בידי המשחתות האיטלקיות לגלות צוללות באותם ימים, עת עמדו לרשותן רק הידרופונים פשוטים, הרי אין שום סיבה מדוע לא ניתן יהיה לאתר ולהשמיד צוללות "טנגו" באמצעות סונאר, מכשירי גילוי מגנטיים המותקנים במטוסים (MAD) וכיו"ב. קשה מאוד לחזות מראש, כיצד יתנהלו המבצעים ההתקפיים של הצוללות המערביות נגד אניות המלחמה הסובייטיות. אמנם "ייתכן" שאין לאניות הסובייטיות הגנה טובה מפני צוללות כלאניות המערביות, אך יש לזכור, שנאט"ו עשויה לתת למשימה של ליווי שיירות עדיפות עליונה, ולהקצות לשם כך את רוב הצוללות הקונבנציונאליות שלה ושל בעלי ברית אחרים של המערב. מכאן שעלול להיווצר מצב, בו לא תהיה השמדת הצי הסובייטי בים התיכון משימתן הראשונה במעלה של צוללות נאט"ו.

האיום של אניות השטח

אמנם די בשילוב של מטוסים וצוללות כדי לגרום לסובייטים צרות צרורות, אולם אל אלה יש לצרף את אניות השטח המערביות, אשר תשולבנה אף הן במבצעים נגד הצי הסובייטי, וכך תחמרנה במידה ניכרת את האיום הנשקף לו. זמן רב עבר עד שהמערב בכלל ומדינות מערב אירופה בפרט עמדו על חשיבותם של טילי ים-ים בוירה הימית המודרנית; אולם בעודם מפגרים בנושא פיתוח טילים לטווח ארוך, קצרו אלה הישגים מצוינים בתחום התכנון והייצור של טילים לטווח קצר וכינוני.

שלצוללות הגרעיניות האמריקניות תהינה ודאי משימות אחרות בעת מלחמה.

נוסף לצוללות המיושנות מתקופת מלחמת העולם השנייה, יש כיום למדינות נאט"ו השוכנות לחוף הים התיכון (תורכיה, איטליה, צרפת ויוון, אשר אליהן יש לצרף אף את הציים של ישראל וספרד, הקשורות באופן הדוק למערב) 33 צוללות מודרניות. 11 צוללות נוספות הוזמנו על-ידי מדינות אלה, ובכנייתן של חלק מהן כבר הוחל.

צוללות אלה אינן חמושות בטילים, אולם צרפת מפתחת עבור הצוללות הגרעיניות שלה טילים שאפשר יהיה לירותם מתחת למים נגד מטרות שטח, מתוך כוונה לחמש בהם גם את הצוללות הקונבנציונאליות המונעות בדיוול. את שאר המדינות ניתן לצייד תוך זמן קצר בטילי "הרפון" אמריקניים. משמעותן של שתי ענבות אלה היא, שהצוללות המודרניות עשויות לשמש איום מוחשי לספינות הסובייטיות, במיוחד נוכח יכולתן המוגבלת לנהל לחמה בצוללות.

האניות היחידות היכולות לספק הגנה יעילה מפני צוללות הן אלה מדגם "קריב" ו"מוסקבה" המצוידות במסוקי "קאמוב-קא-25", "הורמן" ו"מי-8 הייז" ללחמה בצוללות. אין אלה הדגמים היחידים הנושאים מסוקים, שכן במשך 10-15 השנים האחרונות נבנו כל האניות הסובייטיות באורח שיוכלו לשאת מסוקים, אולם ספק אם תוכלנה אלו מדגם "קרסטטה" או "קארא" להפעיל את מסוקי ה"הורמן" שלהן ללחמה בצוללות, שכן אלה דרושים להן כחנות ממסר להנחיית הטילים ארוכי הטווח הנורים מהן.

ביכולתו של הצי הסובייטי להפעיל נגד הצוללות לא רק מסוקים, כי אם גם טילים מונחים ובלתי מונחים, (הטילים הבלתי מונחים הם בעצם פצצות עומק משופרות). ידוע בוודאות ששתי הסיירות נושאות המסוקים מדגם "מוסקבה" מצוידות בטילים כאלה, ויש הטוענים שמצוידות בהם אף חמש אניות מדגם "קאשין" וארבע אניות משופצות מדגם "קילדין". לדברי מקורות שונים, נושאות האניות משני דגמים אלה טילים נגד צוללות ולא נגד אניות, כפי שסברו בתחילה. אולם הערכה זו מוטלת בספק, בייחוד אם מביאים בחשבון את גודלם הרב של משגרי טילים אלה ואי היכולת המוחלטת לטענם מחדש. למרות שהמיניאטוריציה לא הגיעה בברה"מ לרמה המערבית, דבר העשוי להסביר את גודלם של הטילים יש לזכור שטיל "פראס", המוצב על סיירות "מוסקבה" דומה בממדיו לטילים מערביים, כך שקשה למצוא היגיון בהצבתם של טילים נגד צוללות כה גדולים על "קאשין" ו"קילדין", אשר שופצו חמש שנים לאחר שהטילים הסובייטיים הראשונים ללחמה בצוללות הוכנסו לשירות. לו היו הסובייטים מצביים טילים כה גדולים נגד צוללות היה זה בבחינת צעד אחורנית. מכאן שגודלם הרב של הטילים מצביע על כך שהמדובר ככל הנראה בטילים נגד אניות שטח.

המידע אודות הטילים המונחים הסובייטיים ללחמה בצוללות הינו, כאמור, לא רב אולם בכל מקרה, כלי נשקן העיקריים של האניות הסובייטיות נגד צוללות אינם הטילים המונחים, כי אם טילים בלתי מונחים בקוטר 250 ו-300 מ"מ וטורפדות בקוטר 533 מ"מ, אשר לכולם מגרעת אחת חמורה — ניתן להפעילם בייעילות רק לאחר שצוללת האויב חושפת את עצמה.

לכאורה, ניתן לראות את הצוללת ככלי נשק יעיל נגד צוללות אויב, אולם למעשה קשה להעלות על הדעת, שהסובייטים יטילו על צוללותיהם להילחם בצוללות המערביות, וזאת מכמה טעמים: ראשית, הצוללות הסובייטיות הטובות ביותר עבור משימה מעין זו הן אלה הגרעיניות, אולם היא זה בזבוז משוע להפעילן אך ורק נגד צוללות כמו "טוטי" (תוצרת איטליה) או "דגם 209" (תוצרת גרמניה). אפשרות אחרת היא, להטיל על צוללות דיזל רגילות את המשימה להשמדת צוללות מערביות. ניתן אמנם להפעיל לצורך זה צוללות מדגם "פוקסטרט", "רומאו", ו"ויסקי", ומעל לכל צוללות "טנגו" מודרניות, אולם אלה תתקלנה בקשיים ובמגבלות חמורים במימי הים

הטילים של נאט"ו נגד הצי הסובייטי לא תפגע ביעד המרכזי של המערב — ליווי שיירות ולחמה בצוללות.

יש להתריע מפני המגמה לראות בטיל ים-ים חרופת פלא חדשה. תהיה זו אשליה חמורה לחשוב, שדי בהתקפה מהירה של ספינות טילים כדי להשמיד את הצי הסובייטי בים התיכון. לטילי ים-ים מגבלות משלהם הגורעות מקטלגיותם. לדוגמה, במלחמת יום הכיפורים היה שיעור ההחטאות של טילים אלה גבוה מאוד. למרות כל זאת, יש לראות במגוון הרחב של אניות וטילים, העומדים לרשות המערב בים התיכון, כוח אופנסיבי ודפנסיבי חזק, העשוי לסייע לפעולות המבצעיות של המטוסים והצוללות.

לוגיסטיקה

הפעלתו של כוח ימי גדול במימי הים התיכון מחייבת מערכת לוגיסטיקה טובה. האכן יש ביכולתו של הצי הסובייטי לקיים רכבת ימית שתוכל לתספק את אניות המלחמה שלו בעת פעולות מלחמתיות אינטנסיביות?

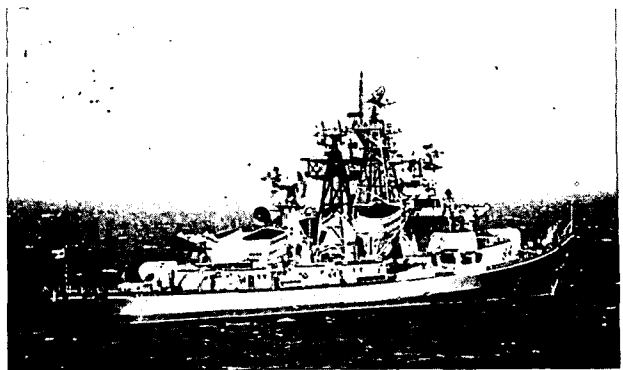
התשובה הכללית לשאלה זו הינה שלילית. תשובה זו נובעת לא רק מכך שלצי הסובייטי אין בעצם בסיסים בים התיכון, מהם יוכל לתספק את עצמו בעתות מלחמה (קיימת סבירות נמוכה ביותר שתימצא מדינה לחוף הים התיכון שתעניק שירותי צי לסובייטים בעתות מלחמה), אלא מתבססת גם על העובדה, שלצי הסובייטי מעט מדי אניות עזר. אפילו יצליחו אניות אלה לתספק את הצי הלוחם פעם אחת, אין להן סיכוי לחזור על פעולה זו, כאשר סיכוייהן להישרד קלושים כבר למן השעות הראשונות של המלחמה.

אולם חולשתו של כוח העזר אינה הבעיה היחידה שהצי הסובייטי טרם התגבר עליה. מזה זמן רב מדובר על כך, שהסובייטים מארגנים כוחות סער אמפיביים במסגרת הצי שלהם. היו מי שראו בכך הוכחה נוספת ליכולתו של הצי הסובייטי לאיים על חופים המרוחקים מאד מבריה"מ אולם אין באיום זה ממש, ובפרט לא בזירת הים התיכון. לעיל הדגשנו את חולשתו הרבה של הצי הסובייטי בים התיכון, הנובעת מהיעדר סיוע אווירי נאות. קשה להעלות על הדעת, שהסובייטים יבצעו התקפה אמפיבית, מבלי שיוכלו להבטיח לעצמם סיוע אווירי מעל לאזור הפלישה. גם אם יחליטו הסובייטים על ביצועה של פעולה כזאת, תהיה זו בהכרח בהיקף קטן מכדי שיהיה לה סיכוי כלשהו להצליח. לחיל הים הסובייטי יש אמנם צי גדול למדי של ספינות נחיתה (אשר ל-84 מהן כושר מעמס מרבי העולה על 1,000 טון). אולם רק חלק קטן מהן ניתן יהיה להפעיל בים התיכון, שכן אין זה סביר שהסובייטים ירכזו צי נחתות לפני פרוץ מעשי האיבה, ולאחר שהמלחמה כבר תחיל לא תהיה להן אפשרות לפעול ללא סיוע אווירי.

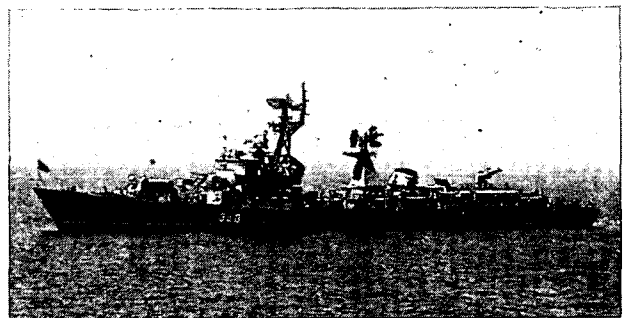
שיקולים נוספים

הצגת הדברים שלנו נטחה אולי להיות חד-צדדית, שכן עסקנו בקשיים בהם צפוי להיתקל דווקא הצי הסובייטי. למרות זאת מהווה מאמר זה תרומה חשובה, שכן הוא מאפשר לקבוע מהן האפשרויות המבצעיות הריאליות של הכוח הימי הסובייטי בים התיכון.

אם נשווה אניות סובייטיות למקבילותיהן המערביות בנות אותו גיל, נגיע למסקנה, שככלל עדיפות הסובייטיות, משום שהן נושאות יותר כלי נשק ומהירות בכ"כ קשר מאלה המערביות. אולם יתרון איכותי זה של האניות הסובייטיות מאבד כליל את משמעותו, אם בודקים כיצד יש בכונת כל אחד מן הצדדים להפעיל את כוחו הימי. לדוגמה: העובדה שלאנייה מדגם "קרסטה" יש יותר טילים ותותחים מאשר לאנייה מדגם "וירג'יניה", ושהיא אף עולה עליה במהירותה — אינה רלוונטית כלל, שכן "קרסטה" מיועדת לפעול לבדה, או לכל היותר בשיתוף עם מספר קטן של אניות מדגמים זהים, בעוד ש"וירג'יניה" הנה חלק אינטגרלי מכוח משימה, אשר מטוסיו, המוצבים על נושאות

משחתת טילים מדגם "קשין"

משחתת טילים מדגם "קוטלוב"

ציי יוון, ישראל, איטליה ותורכיה מצוידים עתה ב-254 משגרים בודדים לטילי ים-ים. משגרים אלה מתחלקים באורח הבא: 32 לטילי "אקסוסאט", 44 לטילי "גבריאל", 24 לטילי "הרפון", 52 לטילי "אוטומט" ו-36 לטילי "פנגוין". ארבע מדינות אלה מתכננות להוסיף לעצמן 172 משגרים, כאשר 16 מהם מיועדים לטילי "אקסוסאט", 44 לטילי "גבריאל", 24 לטילי "הרפון", 52 לטילי "אוטומט" ו-36 לטילי "פנגוין". משגרים אלה יותקנו על אניות חדשות או משופצות. מכאן, שלארבע מדינות אלה, החברות בנאט"ו או ידידותיות כלפיה, יהיו תוך זמן קצר לא פחות מ-426 משגרים לטילי ים-ים, אשר ירכזו במזרח הים התיכון ובמרכזו. בעצמה זו לא הכללנו את הצי הצרפתי, שכן לא ברור כמה מאניותיו נושאות הטילים יועברו לזירה האטלנטית.

נוסף לנתונים אלה, שהם כמותיים גרידא, יש להביא בחשבון גם מרכיבים איכותיים, היכולים לחרוץ גורלה של מערכה, בה עלולים שני הצדדים להפיל טילי ים-ים. טווח הטילים הסובייטיים עולה על טווח הטילים המערביים, אולם מצד שני שום אדמירל רוסי לא יפעיל משחתת מדגם "קרסטה" נגד ספינות טילים מערביות, בעוד שמפקדים מערביים יעשו דווקא ככל יכולתם להביא להתמודדות מעין זו. במקרה שאכן ייווצר מגע בין הכוחות היריבים, תהווה העדיפות המספרית של נאט"ו במשגרים פיצוי לטווח המצומצם יותר של טיליהם. נוסף לכך יש לציין, כי למערב יכולת טובה יותר לספוג אבדות מאשר לצי הסובייטי. אם תצליח, לדוגמה, יוון להסב נזקים לסירת סובייטית תוך איבוד ארבע ספינות טילים יהיה בכך משום הישג, מאחר שאבדה בשיעור כזה תפחית רק 5.63% מפותנציאל הטילים של נאט"ו, בעוד שכל פגיעה באנייה סובייטית היא משמעותית ביותר, בהתחשב בעובדה, שלסובייטים אין בסיסים שבהם יכולים הם לשפץ את אניותיהם. יתר-על-כן, כל התקפה על אניות סובייטיות תאלץ אותן להגיב, ובכך ניתן יהיה למנוע מכלי נשק קטלניים אלה לפעול נגד מטרתן כראיות הרבה יותר. לבסוף עלינו לזכור, שהפעלת רוב אניות

צוללת מדגם "צירלי"

הסובייטי. מכאן שיכולתו המבצעית של הצי הסובייטי בים התיכון היא למעשה אפסית.

תוחלת החיים של אניות המלחמה הסובייטיות בים התיכון תהיה כאמור קצרה ביותר, והאבדות שהן יצליחו לגרום לצי המערב — לא יהיה בהן בשום מקרה כדי לפצות על ההרס המוחלט שייגרם לצי היים תיכוני של הסובייטים. כדי להימנע משואה כמעט דאית עשויה ברה"מ להחליט על הסגת אניותיה לים השחור, והפעלתן רק בעת שהנסיבות תהיינה נוחות יותר. זו אופציה אפשרית אך לא סבירה, שכן גלומים בה יתרונות גדולים למערב, ששוב לא יצטרך לחשוש ממתקפה של אניות השטח הסובייטיות, ויוכל אפוא לרכז את כל משאביו למלחמה בצוללות. חשוב להבין, שבמקרה שהסובייטים ירכזו את צייהם בים השחור, יעבור זמן רב עד שיוכלו לשוב למימי הים התיכון, גם אם יעלה בידם להשתלט על הדרדנלים במהירות, שכן אין להעלות על

הדעת שמצרים כה אסטרטגיים לא ימוקשו בצפיפות ובשיתיות. לסיכום: מסקנתנו צריכה להיות, שקשה לקבוע כיצד יפעלו הסובייטים בים התיכון. האם יחליטו להרוס את כוחם תוך מאמץ עקר להסב אבדות למערב? האם יחליטו לבצע נסיגה אסטרטגית שתהיה בבחינת ניצחון גדול לנאט"ו? האם יבחרו בדרך ביניים, בה יקריבו כמה אניות ויסיגו את השאר, או שמה יפעילו רק את אותן צוללות ואניות שטח שישוהו במקרה במימי הים התיכון עם פרוץ הקרבות?

על שאלות אלה אין אנו יכולים לענות, שכן אין אנו מכירים את תכניות המלחמה של הצי הסובייטי. אולם דבר אחד ודאי: הים התיכון, שהוא ים שלו בעתות שלום ירחוש סכנות אין ספור בעתות מלחמה — סכנות עליהן לא יוכל להתגבר אפילו צי מודרני כשל ברה"מ.

מטוסים, הופכים אותו לכוח לחימה ימי משולב בעל אפשרויות פעולה מצוינות הן בתחום האופנסיבי והן בתחום הדפנסיבי. קשה לנבא אם תוטלנה על הצי הסובייטי בים התיכון משימות אופנסיביות, ואם כן — איזו צורה ילבשו. ברגע שתפרוץ מלחמה תותקפנה האניות הסובייטיות מן האוויר. המערב לא יתקשה לבצע זאת, שכן הוא עוקב ללא הרף אחר כל אנייה סובייטית הפועלת בים התיכון באמצעות מטוסים ואניות. מיקומן של האניות הסובייטיות ידוע תמיד למפקדי נאט"ו, כך שביכולתם להנחית את המכה הראשונה בלא שהיות מיד עם פרוץ מעשי האיבה.

נניח שעלה בידי האניות הסובייטיות להינצל ממכה זו, וביכולתן לבצע פעולות אופנסיביות נגד כוחות נאט"ו — באיזה יעד יבחרו הסובייטים? סביר להניח, שעדיפות ראשונה במעלה יתנו אלה להשמדת נושאות המטוסים של ארה"ב, ואילו בעדיפות שנייה ישאפו לפגוע בשיט המערבי. יש להדגיש שהזכרת משימה זו של פגיעה בשיט המערבי היא ספקולציה נועזת ביותר, שכן ספק אם שבוע לאחר פרוץ הקרבות יישארו לסובייטים אניות, עליהן יוכלו להטיל משימות מעין אלה. אין להניח שהשיירות המערביות הראשונות תצאנה לדרך לפני חלוף שבוע לקרבות, ועד אז, כאמור, תוטבענה רוב האניות הסובייטיות. עוד פחות סביר להניח, שהסובייטים יצליחו להשמיד את נושאות המטוסים האמריקניות, שכן, כפי שצינו, לאניותיהם סיכויים מועטים להתקרב ליעדם זה כדי טווח הפעלה יעיל של טיליהן.

מה יחליטו אפוא הסובייטים לעשות לאור סיכויים קודרים אלה? ייתכן שהם יחליטו לא לסכך את צי השטח שלהם בקרבות, אלא לשמור אותו עד לאחר שצוללותיהם תוצאנה מכלל פעולה את נושאות המטוסים האמריקניות, וכוחות היבשה שלהם ישתלטו על שדות תעופה ביוון ובתורכיה. משדות תעופה אלה יוכלו הסובייטים להעניק לצי שלהם חיפוי לטווח בינוני.

גם אפשרות זו אין לקבל ללא בחינה מדוקדקת, שכן היא מבוססת על צירוף מקרים אידאלי, שספק אם יתגשם במציאות. הסובייטים עוקים ליותר משמץ של מזל, כדי שיוכלו לשמור על כוחם הימי מפני הרס, וברבעת להשיג את השמדתן של נושאות המטוסים האמריקניות וכיבושם של שדות תעופה ביוון ובתורכיה. ניתן אמנם לטעון, שהרוסים כבר הוכיחו, שביכולתם לכבוש מדינה פן לילה, אולם פעולה מסוג זה לא תתאפשר לגבי יוון או תורכיה. שורה של גורמים הקלו על הרוסים להשתלט על צ'כוסלובקיה: ידיעה מושלמת של כל התכניות הצבאיות של הצ'כוסלובקים, הכרת השטח, והיעדר כל ניסיון צ'כוסלובקי להגייב. מובן שתנאי אחרון זה לא יתמלא במקרה של עימות עם המערב.

לאחרונה מדובר רבות על עליונותם של כוחות היבשה של ברה"מ, היכולים, כביכול, למוטט תוך זמן קצר ביותר את כוחות נאט"ו. לדעתנו לוקה הערכה זו בפשטנות יתר ובנטייה להגזים בכוחה של ברית ורשה, ככל הנראה עקב שיקולים פוליטיים. לדוגמה, רבים נוטים להדגיש את עליונותו של המזרח בטנקים, אולם השוואה מספרית מראה, שלעומת 18 אלף טנקים שיש למערב במרכז אירופה ובדרומה, יש לברית ורשה מערבית להרי אורל 37 אלף טנקים. עליונות של 1 ל-2 ודאי שאינה חמורה עד כדי כך שתצדיק את זעקות השבר המושמעות מגורמים מסוימים במערב. אם נוסף לכך ניקח בחשבון, שהטנקים המזרחיים עתידים להיתקל בשטח קשה, וכי מולם יתיצבו כלי נשק אנטי-טנקיים מערביים מודרניים, הרי שקשה להניח שברה"מ תכריע את המערב כפי שהכריעה את צ'כוסלובקיה.

אם לא יצליחו הסובייטים להשתלט על שדות התעופה החיוניים, לא יוותר לצי הסובייטי בים התיכון כל סיכוי להישרד. האיום האווירי המערבי עתיד להיות מחוסם כמעט בלתי חדיר עבור אניות הצי הסובייטי, וגורם מרכזי לאבדות כבדות. הצוללות וספינות הטילים המערביות תהווה, בשילוב עם הממד האווירי, סיכון חמור נוסף לצי